

Сарита Трајанова, Билјана Јоновска Стефковска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Институт за македонска литература, Скопје

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА КНИЖЕВНАТА ГРАЃА (Претставување на веб-страниците на Институтот за македонска литература)

Резиме: Со дигитализирање на книги, библиотеките овозможуваат отворен пристап до нивните збирки за што е можно повеќе корисници. Како што растат потребите на корисниците (научниот кадар, студентите и соработниците), библиотеките на научните установи настојуваат да ги прошират своите фондови со книжевна граѓа во дигитален облик и да понудат нови услуги за овој вид граѓа. Овој труд се занимава претежно со дигитализација на изданијата на Институтот за македонска литература (ИМЛ) преку е-проект *Дигитална библиотека* (www.e-biblioteka.mk) и веб-страницата на научното списание *Спектар* (www.spektar.edu.mk). Веб-страниците на ИМЛ се насочени кон обезбедување непречен пристап до научните трудови, нивно зачувување и читливост на документите со можности за пребарување според повеќе критериуми со крајна цел нивна поголема употребливост и цитираност.

Клучни зборови: дигитализација, библиотека, библиотечни збирки, книжевна граѓа, пристап, веб-страница.

Последниве децении, дигитализацијата е сè повеќе застапена активност во библиотеките со цел да се прошират библиотечните фондови. Со дигитализацијата, всушност, се овозможува пренос на аналоген материјал (во случајов библиотечен материјал – книги) во дигитална форма и организирање на дигиталниот материјал во збирки кои корисниците можат да ги прегледуваат и пребаруваат. Додека библиотеките во блиското минато при меѓусебното споредување најмногу се потпираа на големината на нивните фондови создадени претежно од хартиена граѓа, денес, покрај веќе постојната граѓа на различни медиуми, на корисниците им се нуди растечки број на дигитални извори на информации што

самите библиотеки ги поседуваат или им обезбедуваат пристап до оддалечени мрежни локации (Vrana, 2012: 42).

Дигитална библиотека, електронска библиотека, виртуелна библиотека, хибридна библиотека се нови термини кои се појавија во последните десетина години. Нема прецизно дефинирано значење на сите овие поими, односно со нив се претставуваат различни видови модерни библиотеки. Некои теоретичари сметаат дека сите овие поими се синоними, а други, пак, дека се обидуваат да укажат на разликите помеѓу актуелните форми на современите библиотеки опфатени со овие термини. Поимот дигитална библиотека го поврзуваат со форматот во кој е презентирана информацијата, поимот виртуелна библиотека за неодреденост на просторот во кој може да се пристапи до информацијата, а поимот електронска библиотека го поврзуваат со библиотека што се користи за складирање, дистрибуција и пренесување на информациите. Ние го претпочитаеме поимот дигитална библиотека, бидејќи тој е најтесно поврзан со терминот дигитализација и упатува на организирана збирка на дигитални содржини достапни за јавноста. Треба да се нагласи дека веб-страницата сама по себе не претставува дигитална библиотека иако имаат многу заеднички карактеристики, но и да се има предвид фактот дека без веб-страница, дигиталната библиотека не би можела да постои. Разликата помеѓу нив е во тоа што веб-страниците не нудат организирани извори на информации, многу информации кои можат да се најдат на нив се краткотрајни и минливи, а и секој ден сме сведоци на брзите промени на веб-адресите и содржините.

Кристин Боргман, професорка по Информатички студии на Калифорнискиот универзитет во Лос Анџелес, во својата книга „Од Гутенберг до глобална информациска структура: пристап до информациите во вмрежениот свет“ го дефинира поимот дигитална библиотека и заклучува: „Од гледна точка на истражувачките цели, дигиталната библиотека ја претставува собраната и организирана содржина, која ќе биде од заедничка корист, а од гледна точка на библиотечната практика, дигиталните библиотеки претставуваат институции или организации кои обезбедуваат информативни услуги во дигитална форма“ (Borgman, 2000: 23).

Дигиталните библиотеки, како и традиционалните, треба да обезбедат поддршка за корисниците при пребарувањето и добивањето на бараните книги, списанија, информации, па заради тоа нивната организација треба повеќе да се фокусира на услугите отколку на физичкиот простор.

Најважниот елемент за кој треба да се води сметка, односно да се земе предвид при создавањето, имплементацијата и менаџирањето на дигиталната библиотека е нејзината отвореност за корисници. Квалитетот на дигиталната библиотека се мери според нивото на услугата и помошта што им се дава на корисниците при наоѓањето на соодветните информации, а не според бројот на достапни книги.

Според некои проценки, од 1440 година (кога Јоханес Гутенберг ја измислил печатницата) до денес се отпечатени над 135 милиони книги. Голем дел од таа литература е дигитализирана, односно е трансформирана од материјална во електронска форма. Најголем дел од книгите биле дигитализирани преку проекти за масовна дигитализација, кои започнале со проектот *Гуџенберџ* (1971), кој е дело на американскиот писател Мајкл С. Харт и претставува најстара дигитална библиотека со преку 60 000 бесплатни е-книги (2022). Следните големи проекти се: *Million Book* (2002), кој прераснува во Universal Digital Library (UDL) (<http://www.ulib.org/>), Google Books (2004), кој Google го реализира во соработка со големите светски библиотеки, Live Book Search на Мајкрософт (2006–2008). Со развојот на најамбициозниот проект Google Books, масовната дигитализација на книгите започна да ѝ привлекува големо внимание на јавноста, но предизвика бројни полемики, особено за прашањата поврзани со авторските права, намалувањето на приходите на издавачите, за изборот на книги, при што огромна предност им се дава на текстовите од англиското говорно подрачје и се нарушува духот на Унесковата декларација за културните различности, лошиот квалитет на скенираните книги, неорганизираноста на информациите итн. Се реализираат и други масовни проекти, како што се *Open Content Alliance* (проект во кој соработуваат група културни, технолошки, непрофитни и невладини здруженија од целиот свет), *Amazon* (онлајн продавница со Search Inside Books и продажба на електронски книги во договор со издавачите), *Ebrary* (онлајн книжарница со бројни нови начини за пребарување и поврзување на содржините) итн. (Šapro-Ficović, 2011: 217–218, 240–241).

Дигитализацијата е вистински напредок во процесот на создавање на е-книги. Таа овозможува чување на материјалите за идните генерации, бидејќи печатените книги се оштетуваат со текот на времето и нивното читање може да биде оневозможено поради нивната состојба. Според Е. Дасовиќ, „електронската книга е дигитален еквивалент на печатената книга“ (Dasović, Petković, Pasanec Preprotić, 2015: 442) и

предностите на е-книги е тоа што за нив не се користат хартија и графички бои, лесно се преносливи и може да содржат големо количество на податоци. Најголемите светски национални библиотеки веќе имаат завидна збирка на дигитализирани книги, списанија, документи и др. Тие на своите корисници им нудат ист документ во аналогна и дигитална форма, а корисниците самостојно може да одлучат за типот на документот. Дигиталната библиотека со текот на времето на некој начин станува императив на современиот развој на библиотеката.

Дигитализацијата и пристапот до библиотечните збирки

Институциите од областа на науката, образованието и културата ѝ служат на пошироката заедница со создавање, заштита, зачувување и обезбедување на постојан пристап до разновидни збирки и ресурси. Со текот на времето се развиле различни начини за заштита и пристап до збирките, а во последниве децении сè повеќе е застапена дигитализацијата која овозможува долгорочна заштита и непречен пристап. На ширењето на дигитализацијата во библиотеките влијае зајакнувањето на социјалната улога на интернетот како важна информациска околина, во која неговите корисници имаат лесен пристап до бројни научни, стручни и популарни содржини во дигитална форма. Со сè поприсутното внимание кон дигитализација, зголемена е и потребата за истражувања што ќе укажат на нејзините позитивни и негативни страни. Дигиталните збирки и компјутерски овозможените библиотечни услуги засновани врз содржината на овие збирки имаат позитивен ефект врз перцепцијата на улогата на библиотеките во современото општество ориентирано кон мрежното информатичко опкружување. Дигитализацијата на книжевната граѓа и обликувањето на дигиталните збирки ја променија и улогата на библиотекарите. Тие, покрај тоа што се заштитници на граѓата, сè повеќе имаат улога во обезбедувањето на пристап кон граѓата во дигитална форма (Vrana, 2012: 43–44).

Дигитализацијата е исто така и „начин за проширување на пристапот до збирките, што овозможува нивна широка употреба за потребите на научните истражувања, образованието, слободното време, туризмот и во други цели“ (Manžuch, 2009: 768). Смит тврди дека понекогаш е бесмислено да се одделува зачувувањето на граѓата од пристапот до граѓата (Smith, 2001: 7) и ова е особено точно во околностите во кои библиотеките бараат извори за финансирање на дигитализацијата надвор од

библиотеката и во нивните барања споменуваат конзервација (одржување, чување, заштита) и пристап.

Според Милер и Смит, главниот принцип за избор на граѓата што ќе биде дигитализирана е нужно прво да се евидентираат реалните потреби на корисниците на библиотеката за таа граѓа (Miller, 2002: 102, Smith, 2001: 9). Со тоа подобро ќе се задоволат корисничките потреби отколку што е тоа случај со класичните библиотечни збирки. Овозможувањето на пристап до дигитализираната граѓа од страна на целната популација стана главен показател за вреднување на успешноста во спроведувањето на проектите за дигитализација, бидејќи само оној проект чија граѓа во дигитализирана форма може да допре до целната публика, може да се смета за успешен (Cole, 2002: 12). Милер исто така забележува дека со поставување на дигиталните збирки во мрежното опкружување, може да се појават нови корисници на библиотеката и дел од нив да не се поврзани со универзитетот, кој обезбедува пристап до дигиталните збирки (Miller, 2002: 102).

Со цел постојните фондови засновани на хартиена граѓа да не останат недостапни за корисниците на библиотеката кои претпочитаат пристап и употреба на граѓата со помош на компјутер и интернет, библиотеците ширум светот и во Македонија иницираат проекти за дигитализација на книжевна граѓа. За да може успешно да ги спроведат, проектите за дигитализација на библиотечната граѓа мора да имаат поддршка во форма на инфраструктура на институцијата, којашто е неопходна во долгорочни проекти за развој на дигитални збирки и на дигитални репозиториуми. Оваа инфраструктура вклучува: креирање политики, технологија, финансирање, стручно знаење и долгорочна посветеност на институцијата (Yakel, 2004: 102–103).

Предизвици на проектите за дигитализација

Библиотеците започнуваат проекти за дигитализација од две важни причини: како „дополнителен метод за реформирање на загрозна и кривка граѓа на хартија со цел да ја зачуваат“ и како „да се зголеми пристапот до библиотечните збирки“ (Arthur et al., 2004: 1). Акцентот на дигитализацијата како можност за зачувување и пристап кон граѓата претставува пресвртница во дебатата за нејзината оправданост. Матусијак и Џонстон исто така го поддржуваат ставот дека „зачувувањето не само што ги штити влошените архивски материјали туку и ја враќа

нивната корисност како информациски ресурси (Matusiak, Johnston, 2012: 241). Во Центарот за историја и нови медиуми „Рој Розенцвајг“ (Roy Rosenzweig Center for History and New Media), дигиталните медиуми и компјутерската технологија се користат за да се демократизира историјата: да допрат до разновидна публика и да поттикнат популарно учество во претставувањето и зачувувањето на минатото.

Од друга страна, „зачуваниот материјал (книги, весници, научни трудови, владини документи и документи на компании, итн.) се наоѓа во опасност да стане нечитлив“ (Logie, 2001: 346). Рејмонд Лори се осврнува на зачувувањето на дигиталните податоци на долг рок и согледува една цела разновидност на предизвици од технички до социјални и организациски. Техничкиот предизвик, според овој автор, е да се осигура дека информациите, генерирани денес, можат да преживеат долгорочни промени во медиумите за складирање, уредите и форматите на податоците. Оттука разликува архивирање на датотеки со податоци и архивирање на програми.

„Проблемот со зачувување на граѓата е поврзан и со проблемот на растечката количина на информации што ги користат поединци и институции“ (Beagrie, 2006: 6), за кои е потребен огромен простор да се зачуваат во хартиена форма. И тука дигитализацијата станува решение. Со оглед на тоа што голем дел од базата на знаење и интелектуалните ресурси на институциите и поединците сега се во дигитална форма, Нил Бегри се окупира со дигиталната курација како збир на потребните активности за додавање вредност и одржување на овие дигитални збирки со текот на времето за сегашните и идните генерации на корисници. Тој ги истражува некои од двигателите на курацијата, почнувајќи од трендовите, како што е експоненцијален раст на дигиталните информации, до „спасување живот“, дигитално зачувување, мрежи и нови можности за објавување, споделување и повторно користење на податоците. Заклучува дека треба да се вложат значителни напори за развој на постојана информативна инфраструктура за дигитални материјали и развој на вештини за дигитална курација на истражувачи и професионалци за информации. Без ова, тековните инвестиции во дигитализацијата и дигиталните содржини ќе обезбедат само краткорочни наместо трајни придобивки.

Дигиталните збирки на Институтот за македонска литература (ИМЛ)

Библиотеката на ИМЛ во своите годишни планови веќе неколку години вклучува активности поврзани со развојот на дигитални збирки (а со тоа и создавање, обработка и употреба на дигитални содржини) и развој на нови услуги, од кои сè почесто зависи позицијата на библиотеката во мрежното општество, што од гледна точка на финансиските, организациските, техничките и човечките ресурси не секогаш е лесна задача.

Дигитализацијата на книжевната граѓа е популарна постапка која се применува во Институтот за македонска литература (ИМЛ), главно од сопствени фондови, преку проектот *Дигитална библиотека на ИМЛ* и веб-страниците на меѓународните научни списанија *Сџектар* и *Филолошки студии/Philological Studies*, а со цел да се зголеми пристапот кон книжевната граѓа и нејзиното зачувување. Во краткорочните планови за развојот на ИМЛ е и креирање на веб-страници за меѓународното научно списание *Контекст/Context* и за националниот научноистражувачки проект *Македонска книжевна енциклопедија (автори и дела)*. Исто така, Одделението за библиографија, документација, библиотека и информатика започнува со проект за електронска каталогизација на книжевниот фонд на ИМЛ. Со зголемување на количината на граѓата во дигитална форма, Библиотеката на ИМЛ, која е всушност библиотека на научна установа, која остварува високообразовна дејност на втор и трет циклус студии, ќе може подобро да одговори на потребите на своите корисници (истражувачи, соработници, студенти и др.) и да влијае врз создавањето на општество на знаење.

Директни и видливи резултати од имплементацијата на дигитализацијата во библиотечната дејност на ИМЛ се дигиталните збирки достапни преку трите активни веб-страници (www.e-biblioteka.mk, www.spektar.edu.mk и <https://journals.ukim.mk/index.php/philologicalstudies/>).

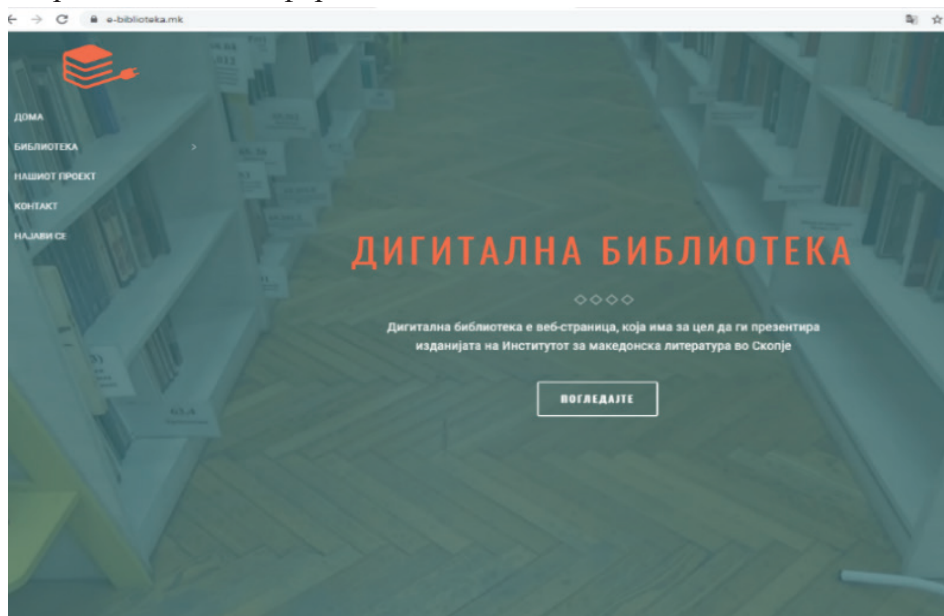
Е-списание *Филолошки студии* е специфично по тоа што претставува изворен дигитален проект, се објавува пред сè во електронска форма (со одредени броеви напоредно и во печатена форма) и мошне е значајно како заедничко меѓународно издание на пет партнери од реномирани универзитети¹. Од 2020 година ова списание е видно на веб-страницата на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

¹ Филолошки факултет при Пермскиот државен универзитет (Русија), Факултет за уметности при Универзитетот во Љубљана (Словенија), Институт за македонска литература при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Македонија),

Во овој труд се определивме да претставиме краток осврт на веб-страниците во кои бележиме непосредно учество при дигитализацијата на книжевната граѓа, сè со цел да ги пренесеме сопствените искуства и предизвици низ дигиталната практика.

Е-проект Дигитална библиотека на ИМЛ (www.e-biblioteka.mk)

Инспирирани од погоре наведените придобивки од дигитализацијата на книжевна граѓа дојдовме до идеја дека е потребна дигитализација на изданијата на ИМЛ. Дигитализацијата започна во 2018 година кога беше прифатен проектот *Дигитална библиотека на ИМЛ* од Министерството за култура на РС Македонија како проект од национален интерес од областа на литературата и издавачката дејност. Овој проект беше финансиран во период од три години (2018–2020), потоа повторно е поддржан во 2022 година и очекуваме дека оваа финансиска поддршка ќе продолжи и во иднина, особено со оглед на обемот и значењето на книжевната граѓа за која постои потреба и интерес да се организира во дигитална форма.



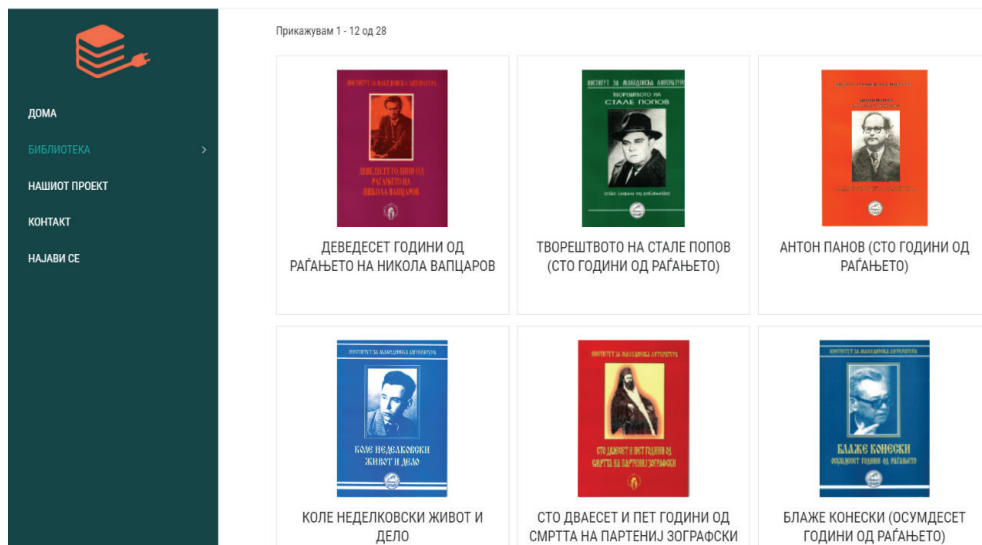
Сл. 1 Насловната страница на e-biblioteka.mk

Филозофски факултет при Универзитет во Загреб (Хрватска) и Институт за книжевност и уметност во Белград (Србија)
<<https://journals.ukim.mk/index.php/philologicalstudies/>>.

Со *Дигитална библиотека на ИМЛ* се овозможи достапност до повеќе информации за изданијата на ИМЛ и подобар пристап, односно со дигитализацијата се овозможи една копија од книгата да биде дистрибуирана до поголем број корисници во исто време. Дополнително се покажа дека дигитализацијата како наједноставен и најбрз пристап до информации, може да обезбеди и најдобар начин за заштита на изданијата.

Проектот *Дигитална библиотека на ИМЛ* за да им се понуди на корисниците како материјал во дигитална форма, се користат следниве начини: 1) по пат на скенирање се дигитализираат библиотечни материјали; 2) се користат изданијата кои се веќе во дигитална форма, при што се раздвојуваат трудовите во посебни пдф-документи. Првата фаза во проектот беше дигитализација на изданија што ги имаме во печатена форма, а не се зачувани во дигитална форма. Тоа подразбираше нивно скенирање и проверка на скенираниот материјал. Скенирањето претставува најадекватна и релативно евтина постапка за дигитализација на книгите, но притоа се внимава да не се оштети книгата и задолжително се врши коректура на скенираниот материјал, особено што изданијата на ИМЛ кои го обработуваат средновековниот книжевен период и периодот на XIX век содржат старословенски фонтови, кои не се препознатливи при скенирањето. Во понатамошните фази се вклучуваат и изданијата, кои покрај во печатена се достапни и во дигитална форма. Нашиот тим вклучува проектен координатор, главен соработник за обработка и внесување податоци, соработник коректор и веб-дизајнер, а во досегашната работа бележиме и вклучување на постдипломци од културолошките студии.

Дигиталната библиотека на ИМЛ е идеална за сите што сакаат да ги прочитаат изданијата на ИМЛ кои веќе не се печатат, се исцрпени, а се барани од страна на читателите. Како пример може да ги наведеме зборниците на трудови посветени на „Животот и делото на Григор С. Прличев“ (1986) и „Творештвото на Ацо Шопов“ (1993), чиј тираж е целосно исцрпен.



Сл. 2 Зборници на e-biblioteka.mk

На веб-страницата e-biblioteka.mk во моментов има триесетина зборници посветени на македонските книжевни дејци, на нивните јубилеи од раѓањето и смртта, потоа изданија посветени на жанровите во македонската книжевност – македонскиот роман, македонскиот расказ, како и изданија од одржани конференции на различни теми поврзани со литературата и културата. Секоја година веб-страницата се дополнува со нови дигитализирани изданија. Најголем дел од нив се на македонски јазик, а во следните фази од работата на проектот ќе се вклучат и изданијата објавени на англиски јазик. На овој начин, зголемувајќи ги дигиталните содржини за македонската литература и култура, се придонесува и за афирмација и популаризација на македонското книжевно творештво. Корисникот кога притиска (кликнува) на изданието (зборникот), се појавува целата негова содржина, секој труд може да се чита или да се презема одделно. Во *Дигитална библиотека на ИМЛ* може да се пребарува по име на автор, наслов на трудот, по клучни зборови и сл. Со електронската верзија на изданијата се овозможува нивна заштита и поширока читаност во земјата и во странство, тие стануваат дел од виртуелната реалност и ги исполнуваат перцепцијата и креативниот порив на современиот читател.

Веб-страница на списанието *Спектар* (spektar.edu.mk)

Спектар (ISSN 0352-2423) е меѓународно македонистичко списание со два броја годишно кое придонесува за промоција и афирмација на македонската литература и култура. Редовно излегува од **1983** година и со објавените **78** броеви (до 2021 година), секогаш е актуелно во повеќе области – книжевна историја, теорија на книжевност, книжевна критика, споредбена книжевна наука и култура. Списанието има меѓународен уредувачки одбор, научните трудови подлежат на рецензентска оценка и секој научен труд се заведува со посебен УДК-број во централниот библиотечен регистар. *Спектар* ги претставува најновите научни резултати на ИМЛ и на голем број реномирани автори од земјата и од странство. Притоа, финансирано врз научни принципи и методологии, списанието преку одделните рубрики овозможува систематски да се проследува македонската книжевност, нејзиниот развој, врските, допирите и влијанијата во интеркултурен контекст и се одликува со доминантна книжевна ориентација.

Веќе една деценија списанието е достапно на веб-страницата на ИМЛ (www.iml.edu.mk) и во Онлајн-библиотеката на Централна и Источна Европа (Central and Eastern European Online Library-CEEOL, <https://www.ceeol.com/>). Во 2021 се решивме за изработка на посебна веб-страница со цел да се засили меѓународната препознатливост, особено што *Спектар* си поставува за примарна задача да вклучува трудови од реномирани автори од странската литературна средина. Со можноста да се пребарува низ одделните трудови мошне лесно може да се идентификуваат авторите кои работеле на одредена книжевна тема. Содржините на *Спектар* се податливи за сите оние што се преокупираат со прашањата за: културниот идентитет и традиција, поврзаноста и разграниченоста на литературата и книжеvnата наука, фолклорно-книжевните трансформации, поетиката на стилските формации, различните концепти од теоријата на литературата, антрополошките и културолошките проучувања и сл. Содржините секогаш се во дослух со актуелниот миг на книжеvnата и интеркултурната комуникација и затоа списанието редовно е поддржано од Министерството за култура на РС Македонија, како фундаментален национален проект од областа на културата.



ЗА СПЕКТАР РЕДАКЦИЈА ИЗДАНИЈА КОНТАКТ

Тематски број: КНИЖЕВНАТА АРХИВА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ

- Маја Јакимовска-Тошиќ: Прилозите за св. Климент Охридски на Блаже Конески: паметење и традиција
- Веле Смилевски: Послание за животот и поезијата
- Вера Стојчевска-Антиќ: Блаже Конески – патоказ на македонската книжевна историја
- Гоце Смилевски: Секавањето како дијалог: *Дневник по многу години* од Блаже Конески
- Јасмина Мојсиева-Гушева: Идејата за добрината во поезијата на Блаже Конески
- Иван Цепароски: Флората во поезијата на Конески
- Афирим А. Речепи: Книжевното дело на Блаже Конески на албански јазик
- Анастасија Гурчинова, Лидија Капушевска-Дракулевска, Бобан Каралејовски: Од архива до публикација (кон VI том од критичкото издание на Блаже Конески)
- Весна Мојсова-Чепишевска, Иван Антоновски: *Простата и строга македонска песна* како современо житие (За „Проложните житија“ на Блаже Конески)
- Дарин Ангеловски: Конески и класичната култура
- Луси Караниколова-Чочоровска: Антејскиот потенцијал во прозата на Конески
- Искра Тасевска Хаџи-Бошкова: Книжевното наследство како сеprisутност во творештвото на Блаже Конески и на Венко Андоновски
- Марина Цветаноска: Книжевно-историски прилози на Блаже Конески за македонскиот 19 век
- Олга Панкина: Блаже Конески во превеп на руски

ПРИКАЗИ – РЕЦЕНЗИИ – ОСВРТИ / REVIEWS

- Валентина Миронска-Христовска: Македонската култура на културната карта на европските народи (Дарин Ангеловски, *Античката литература во македонската културна средина културно-општествени и преводни аспекти*, Институт за македонска литература, 2020)
- Ема Лакинска: Повеќезачност на книжевното толкување (Наташа Аврамовска: *За песните и приказните*, Институт за македонска литература, Скопје, 2020)

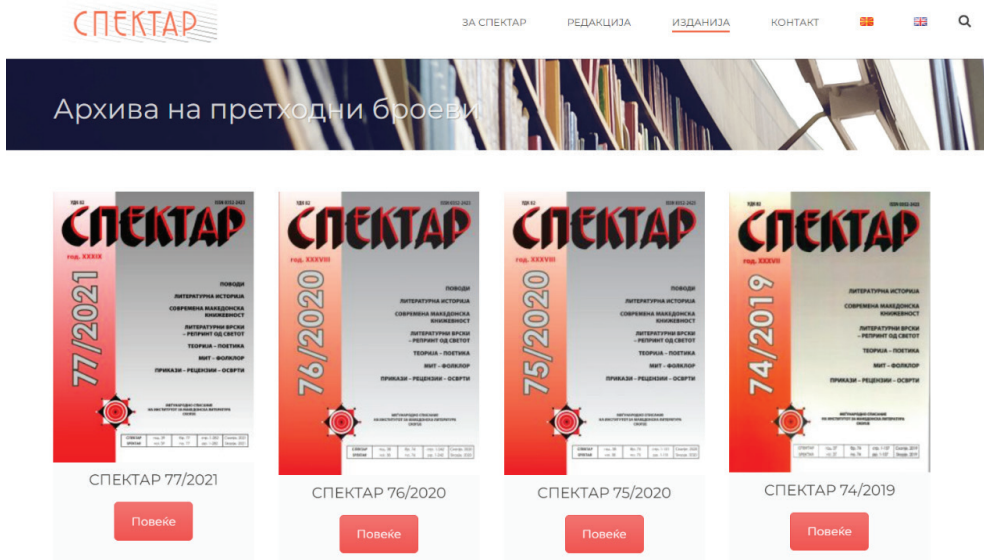
Година XXXIX
Број 78
Страни 222
Скопје 2021



Сл. 3 Најнов број на *Спектар* (spektar.edu.mk)

На spektar.edu.mk прикажана е содржината на најновиот број и на претходните броеви на списанието (почнувајќи од бр. 55) во рамките на неговите рубрики: Литературна историја, Современа македонска книжевност, Литературни врски – репринт од светот, Теорија – поетика, Мит – фолклор, преку кои се изразува препознатливоста на списанието во домашната и меѓународната културна и научна јавност. Притоа се прикажани и рецензиите, приказите, освртите врз најновата научна и стручна литература. Вака конципираните содржини ја изразуваат разновидноста и комплексноста на списанието, коишто се резултат на комплексноста на самата книжевна наука и се во функција на презентирањето на континуитетот и идентитетот на македонската литература и култура.

На веб-страницата се претставени членовите на актуелниот Меѓународен уредувачки одбор, како и членовите на сите претходни редакции, при што може да се согледа дека ова списание обединува истакнати македонисти и докажани специјалисти во книжевната наука од ИМЛ и од странски универзитети.



Сл. 4 Архива на претходни броеви на *Спектар* (spektar.edu.mk)

Пред поставувањето на интернет, покрај библиотечна размена со 40-тина најрепрезентативни библиотеки во светот остварувана со посредство на НУБ „Св. Климент Охридски“ во Скопје, списанието од страна на ИМЛ се дистрибуираше дополнително до стотина значајни светски научни и библиотечни институции и до македонските лекторати на странските универзитети. Овој број на примероци кои се испраќаат е значително намален со оглед на високите поштенски трошоци, но сега се компензира со достапноста на интернет, при што за е-изданија на *Спектар* покажуваат интерес славистичките центри, сродни научни установи и факултети, бројни истражувачи и македонисти ширум светот.

Заклучни согледувања

Дигитализацијата донесува промени во начинот на работа на библиотеката на ИМЛ, при што носи бројни предности и придобивки како што се: зголемена достапност на книжевната граѓа до поширок круг на читатели, нејзина зголемена функционалност, можност за нејзина идентификација и селекција, како и за нејзино складирање на други медиуми, зголемено влијание на научните резултати (цитираност), систематска и значајна соработка со сродни институции, проширени можности

за зачувување на граѓата, зголемување на видливоста на библиотечните фондови на ИМЛ и услугите во општеството, што е една од најважните задачи на библиотеката. Акцентот го ставаме на улогата на дигитализацијата во креирање на нови услуги преку интернет како поширока и непречена употреба на научните трудови на ИМЛ за научни истражувања, кои дотогаш беа достапни само со доаѓање во библиотеката или целосно недостапни поради исцрпеност на одредено издание или поради лошата состојба на самиот материјал, со што неговата употреба беше оневозможена. Важноста на дигитализацијата беше дополнително нагласена за време на периодот на физичка изолација поради пандемијата со КОВИД-19, при што се зголеми употребата на е-книги и дигитализиран материјал во образовните програми на вториот и третиот циклус универзитетски студии. Дигитализацијата ни понуди и дополнителни функции за работа со дигиталниот материјал со помош на информатичката и комуникациската технологија, како брзо и лесно пронаоѓање, репродукција, дистрибуција и користење на информациите.

Веб-страниците на ИМЛ покрај тоа што ги претставуваат научните трудови во дигитална форма, тие овозможуваат и визуализација од корисниците на изданијата, пребарување по име на автор, наслов на труд, клучни зборови и на тој начин се поврзуваат со метаподатоците кои се содржани во каталожните картончиња во библиотеката. Дигитално реформатирани специјални и ретки збирки, особено со можностите за олеснето пребарување, можат да поддржат научно истражување, а истовремено ја афирмираат македонската литература и култура.

Непосредно учествувајќи во процесот на дигитализацијата, согледавме дека не е доволно нашите содржини да ги застапиме преку интернет-мрежата, туку дека тие содржини треба да бидат лесно достапни и логички организирани, бидејќи во спротивен случај, корисниците може да се свртат кон други даватели на слични услуги. Веб-страниците подлежат на редовно хостирање и ажурирање на податоците. Во скоро иднина ни претстои поврзување со домените на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, обезбедување DOI-броеви за институтските списанија и за научните трудови што ги содржат и индексирање во меѓународни академски бази, со што уште повеќе ќе се зголеми нивната достапност и видливост. Секако, во континуитет сме фокусирани на промоција на институтските е-проекти заради запознавање на таргетираната јавност во земјата и странство, односно на сите заинтересирани кои имаат можност да проследат научни трудови со пошироко културолошко значење.

Литература

- Arthur, K., Byrne Sh., Long E., Montori C. Q., Nadler J. 2004. Recognizing Digitization as a Preservation Reformatting Method, Association of Research Libraries.
https://siarchives.si.edu/sites/default/files/pdfs/digi_preserv.pdf
- Beagrie, N. 2006. Digital Curation for Science, Digital Libraries, and Individuals. *The International Journal of Digital Curation* 1, 1/2006, 6.
- Borgman, C. L. 2000. From Gutenberg to the Global Information Infrastructure: Access to Information in the Networked World, New York, MIT Press, 23.
- Cole, T. W. 2002. Building Good Digital Library Collections: A Dynamic Framework. *Educause review* November / December 2002, 12-13.
- Dasović, E., Petković, G., Pasanec Preprotić, S. 2015. Oblikovanje i budućnost knjižnog uveza u svijetu e-knjige. *Tehnički glasnik* 9 4(2015), 440-445
- Krstev, C. 2002. Digitalne biblioteke: razgraničenje pojmova во *INFOTEKA: časopis za informatiku i bibliotekarstvo*, vol. 3, No.1, Beograd, 3-14.
- Lorie, R. A. 2001. Long Term Preservation of Digital Information. JCDL '01: Proceedings of the 1st ACM/IEEE-CS joint conference on Digital libraries. New York: ACM Press, 346.
- Manžuch, Z. 2009. Monitoring Digitisation: Lessons from Previous Experiences. *Journal of Documentation*. Vol. 65, 5/2009, 768-796
- Matusiak K. K., Johnston T. K. 2014. Digitization for Preservation and Access: Restoring the Usefulness of the Nitrate Negative Collections at the American Geographical Society Library, *The American Archivist* 77 (1) 2014, 241-269.
- Miller, Rush G. 2002. Shaping Digital Library Content. *The Journal of Academic Librarianship* vol. 28 No.3, May 2002, 97-103.
- Smith, A. 2001. Strategies for Building Digitized Collections. Digital Library Federation, Washington: Council on Library and Information Resources, 9 <https://www.clir.org/wp-content/uploads/sites/6/pub101.pdf>
- Šapro-Ficović M. 2011. Masovna digitalizacija knjiga: Utjecaj na knjižnice, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* vol 54, No. 1/2 2011, 216-250.
- Vrana R. 2012. Vidovi organizacije digitalizacije građe u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* vol. 55 No. 2/2012, 41-64
- Yakel, E. 2004. Digital Assets for the next Millennium. *OCLC Systems & Services: International Digital Library Perspectives* 20, 3 2004, 102-103.
- Project Gutenberg. Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Project_Gutenberg; <https://www.gutenberg.org/>

Sarita Trajanova, Biljana Jonovska Stefkovska

**DIGITALIZATION OF LITERARY PUBLICATIONS
(Presentation of the Websites of the Institute of Macedonian Literature)**

Summary

By digitizing books, the libraries provide open access to their collections for as many users as possible. As the needs of the users increase (the scientific researchers, the students and the collaborators, the libraries of the scientific institutions strive to expand their funds with literary material in digital form and to offer new services for this type of literary material. This paper deals mainly with digitization of the publications of the Institute of Macedonian Literature (IML) through the e-project Digital Library (www.e-biblioteka.mk) and the website of the scientific journal Spectar (www.spektar.edu.mk). IML websites are aimed at providing unhindered access to scientific papers, their preservation and readability of documents with search options according to multiple criteria with the ultimate goal of their greater usability and citation.

Key words: digitization, library, library collections, literary publications, access, website.